

KOVÁCS LEVENTE–PÁL ZSOLT

A pénzügyi infrastruktúra fejlesztése és várható hatásai Magyarországon

Az elszámolásforgalmi rendszer termékválasztéka, gyorsasága és biztonsága megmutatja az adott ország, térség gazdasági és pénzügyi fejlettségét. Magyarországon az InterGIRO2 országos projekt abból a célból jött létre, hogy a tömeges elszámolásforgalom is tárgynaposá váljon, s ezzel az Európa élvonalába tartozásunkat biztosítsuk. A tárgynapos elszámolás célja, hogy ezzel a teljes magyar gazdaság fejlődését, problémafeloldó lehetőségét és a kihívásokra való alkalmazkodási képességét segítse. A feladat nagyságát a célok már sejtetik, így az előkészítéssel együtt egy több éves projekt fut, amelyben a nemzeti elszámolóház, az összes (klíringtag) bank és takarékszövetkezet, valamint a jegybank is aktívan részt vesz. A tanulmány a projekttel kapcsolatos nemzetközi trendeket, a projektre való felkészülést és a megvalósítást, valamint a várható hatásokat mutatja be.

1. BEVEZETÉS

Az elmúlt évtizedekben az informatikai rendszerek fejlődésével párhuzamosan a hitelintézeti elszámolóházak szolgáltatásait is folyamatos bővülés és modernizáció jellemezte. Ezen folyamat eredményeképpen napjainkban a tranzakciók száma, adattartalma vagy a biztonsági és sebességbeli követelmények többé már nem jelentenek fizikai akadályt. Magyarországon 1994 vége óta működik az automatizált bankközi elszámolási rendszer. A bevezetésekor még a nemzetközi élvonalba tartozó bankközi zsrórendszer mostanra megújításra szorul, a hazai gazdaság igényei szükségessé teszik az európai- és a világpiac szabályozói követelményeivel harmonizáló fejlődést, a továbblépést a tárgynapos elszámolás irányába.

Ezen fő célkitűzéssel jött létre a jelenleg is futó InterGIRO2 (IG2) projekt. Az országos projekt keretében létrejövő új elszámolási rendszer 2012. július 2-tól lép működésbe. Tanulmányunkban bemutatjuk a projektet, szereplőit, a megvalósulásához vezető utat és jelenlegi állását. Emellett természetesen foglalkozunk a várható eredményekkel, hatásokkal, lehetséges gazdasági változásokkal is.

2. ELŐZMÉNYEK

2.1. Történeti előzmények

A hazai elszámolásforgalom történetében három fő fejlődési fázist különíthetünk el:

1. Papíralapú, manuális korszak

Magyarországon a kor közismert bankárának, *Kornfeld Zsigmondnak* (*Radnóti* [1929]) a hathatós támogatásával 1893. december 10-én alapult meg a Budapesti Giro- és Pénztáregylet Részvénytársaság (*Ferber–Nagy* [1990]), amely az első hazai¹ elszámolóháznak – egyben a mai GIRO Zrt.² és KELER Zrt.³ elődjének – tekinthető.

2. Automatizált, késleltetett elszámolási korszak

Napjainkban a hitelintézetek közötti forintelszámolás-forgalom lebonyolítását az 1988 végén alakult GIRO Zrt. végzi. A második fázis kezdetét az ennek eszközeként szolgáló Bankközi Zsírórendszer, mai nevén Bankközi Klíringrendszer (BKR) 1994-es bevezetése jelenti. A gépesített elszámolóház (az ún. ACH⁴) nagy volumenű adatfeldolgozások gyors elvégzését tette lehetővé.

3. Automatizált, real-time korszak

A harmadik fázisnak az elszámolás és a kiegyenlítés egyidejűvé vagy közel egyidejűvé válását tekinthetjük (*Kovács* [2010]).

Az elszámolás és a teljesítés időbeli közeledése az első hazai valós idejű bruttó elszámolási rendszer (RTGS⁵) bevezetésével, azaz a Magyar Nemzeti Bank által kialakított VIBER⁶-rel kezdődött, mely 1999. szeptember 3. óta működik, és elsősorban a bankközi, nagy értékű tranzakciós forgalmat szolgálja ki.

A BKR és VIBER elindulásával azt mondhatjuk, hogy a hazai elszámolási rendszer akkoriban Európa élvonalába tartozott. Az 1994-et követő években is folyamatos fejlődést figyelhettünk meg, de az üzleti fejlesztések sorából csak egy nagyobb projekt emelkedett ki: 1997. október 1-jétől két új fizetési mód vehető igénybe, a csoportos átutalás és a csoportos beszedés. Megállapítható, hogy Magyarországon a belföldi bankközi átutalások esetében – 1994 óta változatlanul – jellemzően egy munkanap telik el a megbízás és a teljesítés napja között.

2009 végén az elszámolásforgalmat 1994 óta jól szolgáló elszámolómű átadta helyét az új, korszerűbb, XML-szabványt használó InterGIRO1 számítástechnikai platformnak, amely a szükséges alapul szolgált a következő lépés megtételéhez.

A harmadik fázis második lépcsőjét a tanulmányunk tárgyát képező InterGIRO2 projekt jelenti, amely olyan, a széles lakossági és vállalati kör által is használható rendszer létrehozását célozza, amelyben a nagy tömegű bankközi elszámolás és kiegyenlítés tárgynapon, naponta több ciklus keretében történik.

1 A 19. század második felében számos európai országban jöttek létre (nyilvánvalóan papíralapon működő) elszámolóházak.

2 GIRO Elszámolásforgalmi Zrt.

3 Központi Elszámolóház és Értéktár (Budapest) Zrt.

4 Automated Clearing House (Automatizált Elszámolóház)

5 Real Time Gross Settlement (Valós Idejű Bruttó Elszámolás)

6 Valós Idejű Bruttó Elszámolási Rendszer

2.2. A projekt előzményei

2.2.1. A Fizetési Rendszer Fórum (FRF)

A Magyar Nemzeti Bank kezdeményezésére jött létre 2003. június 11-én a Fizetési Rendszer Fórum (FRF). A fórumot a Magyar Államkincstár és a hazai pénzforgalomban meghatározó szerepet játszó hitelintézetek alapították a Bankszövetség támogatásával. „Az FRF önálló, önszervező, a hazai fizetési rendszer ügyei iránt elkötelezett, konzultatív jellegű szakmai szerveződés. Az FRF célja a hazai fizetési rendszerek piaci igényeknek megfelelő, folyamatos és hatékony fejlesztésének, e rendszerek európai fizetési rendszerekbe történő integrációjának az elősegítése. Az FRF ajánlásokat, javaslatokat dolgoz ki a hitelintézeti és a fizetési rendszer tagjai, felhasználói, valamint a szabályozó hatóságok részére. Az FRF jogi önállósággal nem rendelkezik, továbbá semmiféle üzleti tevékenységet nem folytat.”⁷

A hazai elszámolásforgalom napon belüli elszámolás irányába történő előremozdításának lehetősége először a Fizetési Rendszer Tanácsban (az FRF legfőbb irányító és döntéshozó testülete – FRT) merült fel.

Az FRT 2005. március 25-i ülésén döntött új, a megújulás előtt álló BKR funkcionális specifikációját kidolgozó munkacsoport felállításáról az FRF egyik bizottságának, a GIRO Bankszakmai bizottságának a keretében. A munkacsoport létrehozásának célja az volt, hogy az új elszámolómű kialakításakor az igények felmérése a lehető legalaposabban, a tényleges ügyféligenyeket figyelembe véve történjék meg. Ezzel megkezdődött a tárgynapos elszámolás bevezetésének előkészítése.

2.2.2. Nemzetközi kitekintés

Az IG2 projekt tárgyát képező fejlesztés – bár közvetlen külső kényszer még nem indokolta – számos szempontból időszerű volt, a pénzforgalom magyarországi fejlődése mellett egyaránt következik a nemzetközi (elsősorban európai) trendekből és szabályozási irányokból is. A hazai pénzforgalom fejlesztésre szorul: ugyan a BKR a PSD⁸ követelményének és a nemzetközi szabványoknak megfelelően működik, megállapíthatjuk, hogy a jelenlegi szolgáltatási szint mindenképpen javítható.

2.3. A SEPA fizetési módok bevezetésének lehetősége

A tagállamok gazdasági integrációja az Európai Unió leglényegesebb célkitűzései közé tartozik. Ezen cél megvalósulásának fontos eleme a tőke, az áruk és a szolgáltatások szabad áramlása. Az EU területén azonban az volt tapasztalható, hogy a tagállamok közötti pénzforgalom az egyes országok belső pénzforgalmához képest lassú és drága, ami korlátozni látszott a gazdasági integráció elmélyülését. Továbbá az euró 1999-es bevezetése és a nagy összegű eurófizetési műveleteket teljesítő közös fizetési rendszer, a TARGET⁹ létrehozása ellenére az euróvezetben a kis összegű elektronikus fizetési műveleteket továbbra is más-más módon dolgozták fel. Ez indokolta egy közös európai fizetési térség, a SEPA létrehozását (Bartha [2003]).

⁷ FRF Szervezeti és Működési Szabályzat (elfogadva: 2003. szeptember 19.)

⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 2007/64/EK irányelve a belső piaci pénzforgalmi szolgáltatásokról

⁹ Trans-European Automated Real-time Gross Settlement Express Transfer System

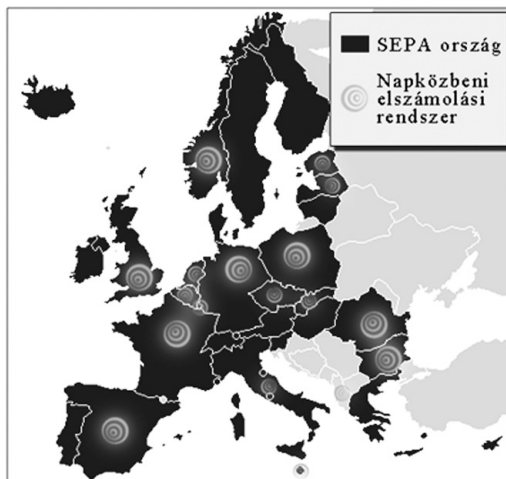
Ennek érdekében az európai bankközösség megalakította az Európai Fizetési Tanácsot (EPC¹⁰), amelynek keretein belül kidolgozták a közös európai fizetési módokat (SEPA-átutalás, SEPA-beszedés). A SEPA fizetési módokat a SEPA-övezeten¹¹ belüli eurófizetések lebonyolítására használhatják azok a pénzforgalmi szolgáltatók, amelyek csatlakozását az EPC elfogadta.¹²

2.4. T-napos elszámolás Európában

Jelenleg Európában többféle különböző fizetési rendszer működik. Ezek működtetői szintén nagy változatosságot mutatnak a kis értékű és/vagy nemzeti elszámolóházaktól egészen az EBA¹³ STEP2 páneurópai elszámolóházig. Számos EU-tagállamban ezek a szervezetek napon belüli elszámolási szolgáltatást is nyújtanak (1. ábra), ezek azonban nagymértékben eltérőek lehetnek (pl. az ügyfélkör, díjszabás, szabályozás tekintetében). A mai helyzetet tekintve, Magyarország ebből a szempontból nem tartozik az élvonalba, mivel hazánkban továbbra sincs ilyen lehetőség, míg például Szlovákiában vagy Csehországban létezik a kis értékű forgalmat kiszolgáló, valós idejű elszámolási rendszer. Hozzá kell tenni ugyanakkor, hogy a valós idejű vagy napközbeni rendszer létezése nem feltétlenül jelent tömeges napon belüli elszámolást (például, mert egyes országokban – habár a feltételek adottak – a jegybank vagy más hatóság nem írja elő az ügyféltől ügyfélig történő teljesítést, így az ténylegesen gyakran csak az esetek kis hányadában valósul meg).

1. ábra

Tömeges napközbeni elszámolási rendszert működtető országok Európában

Forrás: saját szerkesztés az Európai Központi Bank és az Európai Fizetési Tanács adatai alapján, Wikipedia Commons térkép felhasználásával

10 European Payment Council

11 EGT, Svájc, Monaco, európai hatalmak egyes külbirtokai

12 Az elfogadás feltétele, hogy a résztvevő a fizetési mód szabályainak betartását egy alvetési nyilatkozatban vállalja.

13 Euro Banking Association

2.4.1. Az InterGIRO2 projekt

Az InterGIRO2 projekt célja, hogy a belföldi, nem papíralapú átutalások tekintetében 2012. július 1-jéig az összes klíringtagra vonatkozóan bevezetésre kerüljön az aznapi elszámolás és a SEPA-formátum. Az országos projekt e két különálló feladat összekapcsolódásával született meg.

Mindhárom korábbi projektet (BKR, Csoportos, VIBER) országos projekt keretében valósították meg, azaz az érintett intézményeknek (GIRO, MNB, klíringtagok) saját belső projektet kellett létrehozniuk; ezeknek az egyedi projekteknek a koordinációja az országos projekt feladata volt. Ezen korábbi projektek tapasztalatai azt mutatták, hogy a jelenlegi „SEPA-szabványok alkalmazásával összekötött napközbeni elszámolás bevezetése” projektet is országos projektként érdemes kezelni.

Az elhatározott magyarországi fejlesztés hatására a hazai pénzforgalom nagyjából szinkronban fog fejlődni az euróvezetivel, az euró jövőbeni bevezetése ezért pénzforgalmi szempontból zökkenőmentesnek várható. A pénzforgalom fejlesztésének függetlenítése az eurócéldátumoktól lehetővé teszi a fejlesztések optimális ütemezését, valamint a nemzetközi eurófizetések és a belföldi forintfizetések azonos számlavezetési rendszerekben történő kezelését. A készpénz nélküli fizetési forgalom felgyorsítása, az elektronikus üzenetek európai szabványokhoz igazítása, adattartamuk kibővítése elősegíti a beszerzési/termelési/értékesítési értéklánc adminisztrációs folyamatának elektronizálását, a gazdaság versenyképességének javítását. Az európai és globális szabványok alkalmazása tovább erősíti a magyar gazdaság európai integrációját (InterGIRO2 *Üzleti kézikönyv*).

Megjegyzendő, hogy összetettségét, lebonyolításának nehézségét és a várható hatások jelentőségét tekintve az InterGIRO2 projekt messze túlszárnyalja az eddigi feladatokat, és történetének eddigi legnagyobb kihívása elé állítja a kétszintű magyar bankrendszert.

2.5. A projekt előkészítése

A napon belüli elszámolás bevezetésének elképzelésével 2005-ben kezdtek el komolyan foglalkozni a szakemberek. Az FRF-munkacsoport megalakítását elsősorban a jelenlegi BKR-szabványok egyedi, nemzeti volta indokolta. A Bankközi Klíringrendszer jelenlegi formájában a további fejlődés előtt akadályt jelent, hiszen nem teszi lehetővé az ügyfelek új, változó igényeinek kielégítését. Ez kimondottan egyre inkább aktuális kérdés annak kapcsán, hogy a szabályozások megváltozásával lehetővé válik a bankok mellett új pénzforgalmi szolgáltatók piacra lépése.

A FRF GIRO Bankszakmai bizottsága még 2005-ben megtárgyalta és elfogadta a BKR megújítását célzó projekt fő tevékenységeit és időbeli ütemezését. Ennek megfelelően a stratégiai tervezés fázisában végül két munkacsoportban kezdődött meg a munka:

- *Ügyféligények felmérése munkacsoport*

A különböző ügyfelek igényeinek feltérképezése az egyes célcsoportokra (1. táblázat) specifikus kérdőívek segítségével.

Az ügyféligenyek kérdőíves felmérésének célcsoportjai

Hitelintézetek	A Bankközi Klíringrendszer közvetlen résztvevői
Állami szervezetek	Az MNB által kiválasztott 10-15 legnagyobb önkormányzat, Magyar Államkincstár
Vállalatok	A TOP 100 nagyvállalatból az MNB által kiválasztott kb. 50 cég; alapszolgáltatók; a középvállalati körből a munkacsoporttagok javaslata alapján kiválasztott kb. 80-100 cég, kisvállalati kör (kamarákon, szövetségeken keresztül)
Lakosság	A munkacsoporttagok banki dolgozói (mivel tőlük – pénzforgalmi affinitással és kellő rálátással rendelkező magánszemélyként – feltehetőleg releváns válaszok várhatók)

Forrás: MNB

- *Elszámolás és kiegyenlítés munkacsoport*

A kiegyenlítés és elszámolás módjaira vonatkozó lehetséges alternatívák felvázolása.

A két munkacsoportban közös, hogy a munka adatgyűjtési-elemzési részét az MNB végezte, ezzel biztosították, hogy a hitelintézetek (képviselői) az egymásra vonatkozó érzékeny adatokat, ügyféligenyeket ne ismerjék meg.

Az FRF-munkacsoport által készített felmérések pozitív eredményei után a kérdést 2009 januárjában a Magyar Nemzeti Bank Monetáris Tanácsa is tárgyalta, és egyhangúlag támogatta a napközbeni elszámolás bevezetését Magyarországon.

Még 2009 novemberében megkezdte működését a GIRO új, külső szállító által fejlesztett, modern elszámolásforgalmi platformja, az InterGIRO¹⁴. Az új rendszer komoly informatikai előrelépés, és ennek köszönhetően stabil alapot teremtett a későbbi fejlesztésekhez.

2.6. A SEPA-formátum és a T-napos elszámolás kapcsolata

A közelmúltban eurót bevezető országok (Szlovénia, Málta, Ciprus, Szlovákia, Észtország) tapasztalataira alapozva megállapítható, hogy az euróbevezetés és az arra való felkészülés Magyarországon is jelentős munkaterhelést fog okozni, számos párhuzamos feladat akadályozza majd a SEPA-felkészülést; ezért felmerült az a lehetőség, hogy a SEPA fizetési szabványokat már a forint fizetési forgalomban alkalmazzák. Ezt az irányt erősítették az elmúlt évek folyamatosan csúszó euróbevezetési céldátumai és az ezzel kapcsolatos, továbbra is tartó bizonytalanság.

A SEPA-szabvány mielőbbi bevezetése melletti érvként elmondható továbbá, hogy arra új elektronikus szolgáltatások építhetők, amelyek elősegíthetik a készpénz nélküli fizetési

¹⁴ Az új rendszer bevezetését 2008 végére tervezték, de az a külső informatikai fejlesztés elhúzódása miatt csúszott.

módszerek további térnyerését, a hazai pénzügyi rendszer és kultúra fejlődését. A SEPA-átutalások hozzáadott értéket nyújtanak a jelenlegi konstrukciókhoz képest, amit az ügyfelek számára a napközbeni elszámolásra történő áttéréssel együtt érvényesíteni lehet.

Magyarországon a SEPA-hoz kapcsolódó koordinációs feladatokat a Magyar SEPA Egyesület végzi. Az FRF által létrehozott egyesület egyik fontos feladata a nemzeti átállási terv kidolgozása volt. Ennek során egyetértés alakult ki abban a kérdésben, hogy a pénzforgalmat már csak SEPA-alapon érdemes fejleszteni, hiszen legkésőbb az euró bevezetése után egyébként is alkalmazni kell a közös szabványokat.

A Magyar SEPA Egyesület SEPA fizetési módok bevezetése munkacsoportja – mindezen és további tényezőket figyelembe véve – megvizsgálta a bevezetéssel kapcsolatos feladatokat, a megvalósítás költségeit és a lehetséges ütemezést. Megállapította, hogy a napközbeni elszámolás és a SEPA-üzenetszabványok bevezetésének összekapcsolása kézenfekvő. Ennek egyik magától értetődő oka az is, hogy a napközbeni elszámolási platform megvalósítását (új fejlesztés lévén) nem érdemes elavult szabványokra alapozni.

Az InterGIRO2 projekt keretein belül kidolgozásra kerülő, új számítástechnikai platformmal (elszámolóművel) szemben elvárásként fogalmazódott meg, hogy egyszerre tegye lehetővé a megbízások tárgynapon belüli teljesítését, a SEPA-üzenetszabványok használatát, valamint a pénzforgalom felkészítését az euróátállásra.

Az új rendszer indulásának napjától (várhatóan 2012. július 2.) egy ideig csak SEPA típusú átutalást lehet majd elszámolni, később ehhez csatlakoznak a SEPA-beszédesi konstrukciók is. Előreláthatóan 2012 és 2015 között a régi és új fizetési és elszámolási eljárások párhuzamosan használhatók lesznek, igaz, erőteljes korlátozásokkal.

A fenti megfontolások alapján konszenzus alakult ki abban, hogy a hazai pénzforgalmat már csak SEPA-alapon érdemes fejleszteni, a SEPA-átutalás (HCT¹⁵) a napközbeni elszámolással egy időben vezethető be. A két feladat a jelenleg is folyamatban lévő InterGIRO2 projektben egyesül (InterGIRO2 External Interface Specification).

2.7. A projekt indulása

Az FRT a 2009. október 20-i ülésen támogatta a napközbeni elszámolásnak a betervezett specifikáció szerinti megvalósítását, és felkérte a Magyar Bankszövetséget, a Magyar SEPA Egyesületet, az MNB-t és a GIRO Zrt.-t a SEPA-szabványok alkalmazásával összekötött napközbeni elszámolás bevezetésére irányuló országos projekt megszervezésére (Országos Projekt Alapító Dokumentum).

A projekt megindításáról szóló döntést 2010. június 23-i ülésén hozta meg az FRT: elfogadta az ülésre előterjesztett Projekt Alapító Dokumentumot (PAD) és 2010. július 1-jei indulással megalapította az országos projektet, amely legkésőbb 2012. július 2-re megvalósítja a SEPA-szabványnak megfelelő, belföldi átutalások napközbeni elszámolását.

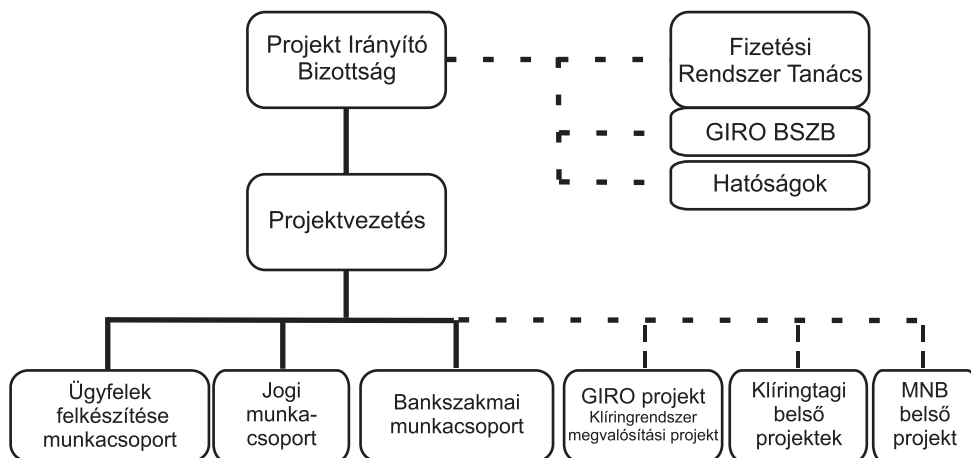
Ezt követően, még 2010 októberében, a klíringtagok csatlakozása után a Magyar Nemzeti Bank rendeletének segítségével véglegessé vált a jogi szabályozó környezet, és az év végéig felálltak az intézményi projektek is.

2.8. A projekt felépítése

Az IG2 országos projekt a Projektirányító Bizottságból, a projektvezetésből, a munkacsoportokból, valamint az intézményi és klíringtagi alprojektekből épül fel (2. ábra): „Az FRT a projekt megrendelője, de a projektszervezetnek nem része. A Projekt Irányító Bizottság beszámolási kötelezettséggel tartozik az FRT-nek. Az országos projekt elsősorban koordinátori szerepet tölt be, és törekszik arra, hogy a felmerülő szakmai problémákra minél hamarabb szülessen megoldás.”¹⁶

2. ábra

Az InterGIRO2 projekt szervezeti felépítése

Forrás: saját szerkesztés A SEPA szabványnak megfelelő belföldi átutalás napközbeni elszámolásának megvalósítása – Országos Projekt Alapító Dokumentum alapján

2.9. A projekt irányítása

2.9.1. Projektirányító Bizottság

Az országos projekt felső szintű döntéshozó szerve a Projektirányító Bizottság (PIB), amely felügyeli a projekt végrehajtását, ellenőrzi a projekt működését és meghozza a projekttel kapcsolatos stratégiai döntéseket. A PIB tagjait az alábbi intézmények delegálják:

- Magyar Nemzeti Bank (elnök)
- GIRO Zrt.
- Magyar SEPA Egyesület
- Magyar Bankszövetség

16 A SEPA-szabványnak megfelelő belföldi átutalás napközbeni elszámolásának megvalósítása – Országos Projekt Alapító Dokumentum

2.9.2. Projektvezető

A Fizetési Rendszer Tanács elvárása az volt, hogy a projektvezető egy profi, független, külső személy legyen, akit a PIB bíz meg, és aki a PIB-nek tartozik folyamatos beszámolási kötelezettséggel. A projektvezetőt a GIRO Zrt.¹⁷ jelölte, a PIB tagjai egyhangúan támogatták, és megbízták a projekt vezetésével.

2.10. Munkacsoportok

Az operatív munkavégzés szinterei a munkacsoportok, amelyek a projektvezetés által meghatározott mandátumuknak megfelelően végzik feladatukat. A PAD két munkacsoport, a Bankszakmai munkacsoport és az Ügyfelek felkészítése munkacsoport létrehozását irányozta elő.

2.10.1. Bankszakmai munkacsoport (BMCS)

A projekt indulásakor ún. Bankszakmai munkacsoport alakult, amely folytatta a korábbi két munkacsoport (Napközi elszámolás és a SEPA fizetési módok bevezetése) által elkezdett munkát. A munkacsoport feladata a GIRO által készített, részletes specifikáció ellenőrzése, bankszakmai szempontból történő értékelése, valamint a felmerülő bankszakmai kérdések megoldása annak érdekében, hogy a felkészülés a klíringtagok oldalán is zökkenőmentes lehessen.

2.10.2. Ügyfelek felkészítése munkacsoport

A Projekt Alapító Dokumentum előrevetítette a BMCS mellett egy másik munkacsoport létrehozását, amelynek feladata a hitelintézetek külső ügyfeleinek szóló, közös kommunikáció megtervezése, a koordinált kommunikáció támogatása. Ezen egyre aktuálisabbá váló feladat megoldására a PIB 2011. június 2-án döntött az ún. Kommunikációs munkacsoport létrehozásáról. A munkacsoport delegált tagjai a Bankszövetség, a GIRO, az MNB, további klíringtagok és a Takarékszövetkezetek Országos Érdekképviselői Szövetségének képviselői lesznek.

2.10.3. Jogi munkacsoport

A közeljövőben szükség lesz a GIRO és a klíringtagok között megkötendő klíringszerződések és a különböző üzletszabályzatok megalkotására, valamint további speciális jogi feladatok ellátására. A PIB 2011. június 2-i ülésén határozott a Jogi munkacsoport megalkotásáról, amelynek várható összetétele: Bankszövetség, GIRO, klíringtagok.

2.11. Intézményi projektek

Az országos projektben résztvevő egyedi intézmények (klíringtagok, GIRO Zrt., MNB) elsősorban a saját projektjük határidőre történő lebonyolításáért felelősek; de feladatuk többek között a köröztetett dokumentumok véleményezése, a munkacsoportokban való részvétel, státuszjelentések készítése stb. Az intézményeknek egyedi projekteket kell indítaniuk, hiszen

¹⁷ A projektvezetés finanszírozását a GIRO Zrt. vállalta.

minden – MNB-rendelet hatálya alá tartozó – pénzforgalmi számlavezetéssel foglalkozó intézmény számára kötelező lesz a küldés és a fogadás (akár levelezőn keresztül), illetve a közvetlen BKR-tagok számára a közvetlen VIBER-tagság.

2.11.1. A Magyar Nemzeti Bank szerepe

Az MNB belső projektje az egyedi intézményi projekteken kívül alapvetően azért felelős, hogy a VIBER-t a napközbeni elszámoláshoz kapcsolódó, kiegyenlítői funkcióra felkészítse.

Az MNB ugyanakkor a kezdetektől fogva elkötelezett volt mind a napon belüli tömeges elszámolás, mind a SEPA-szabványok bevezetése tekintetében, ennek érdekében kész volt a szükséges szabályozói lépéseket is megtenni. (Az egyeztetések során világossá vált, hogy a projekt ütemterv szerinti haladásának biztosítása érdekében jogszabályi koordinációra van szükség.)

2010 októberében a Magyar Nemzeti Bank 2012. július 1-jei hatályba lépéssel úgy módosította a pénzforgalom lebonyolításáról szóló rendeletét, hogy az lényegében megköveteli a pénzforgalmi szolgáltatóktól a napközbeni elszámolási szolgáltatás aktív használatát.

A Magyar Nemzeti Bank az InterGIRO2 projektre nagy figyelmet fordít, amit az is indokol, hogy az általa rendszerkockázati szempontból fontos hazai fizetési rendszernek minősített BKR-fejlesztéséről van szó (*A Magyar Nemzeti Bank küldetése, jövőképe, értékei és kiemelt stratégiai céljai* – MNB [2008]).

2.11.2. A GIRO részvétele a projektben

A projekt egyik kulcsszereplője a GIRO Zrt., amely az elszámolómű elkészítéséért felelős. Az elszámolómű és a klíringtagok közötti üzenetek specifikációját a GIRO készíti el és vitatja meg a Bankszakmai munkacsoporton belül. A GIRO Zrt. az országos projekt tevékenységét is nagymértékben elősegíti azzal, hogy technikai háttérrel nyújt a projektvezető munkájához.

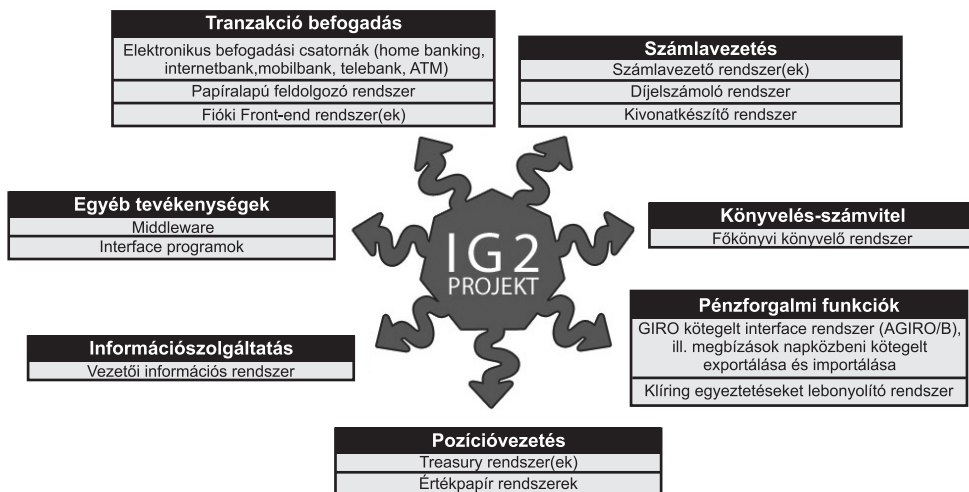
A korábban a GIRO Zrt.-nek az elszámolásforgalmat 1994 óta szolgáló, saját fejlesztésű elszámolóműve – habár 2009-ig megbízhatóan működött – elavult, s átadta helyét egy új, külső szállító által fejlesztett számítástechnikai platformnak, az InterGIRO1-nek, amely 2009. november 2-i elszámolási nappal éles üzembe állt. Az új platform a régi elszámolóművel azonos szolgáltatásokat nyújtott és nyújt (a váltás a bankközi klíringrendszer résztvevőire sem rótt különös terhet). Ez a rendszer számos szempontból – ahogy a neve is mutatja – az InterGIRO2 elődjének tekinthető, és akkori létrehozása nagyban megkönnyíti a jelenlegi projekt véghezvitelét (PAD – GIRO Zrt. Éves jelentés [2009, 2010]).

2.11.3. A klíringtagok projektjei

Az egyes klíringtagok projektjei alapvetően a saját számlavezető rendszereik határidőre történő felkészítéséért, továbbá a GIRO által szervezett integrációs tesztekben történő sikeres részvételért felelősek. Az InterGIRO2 projekt a pénzügyintézetek alapvető fontosságú rendszereinek jelentős részét érinti (3. ábra).

3. ábra

Az InterGIRO2 projekt során módosítandó banki rendszerek¹⁸

Forrás: saját szerkesztés a Napközbeni elszámolás munkacsoport (2009) információi alapján

2.12. A projekt lezárása

Az InterGIRO2 országos projekt első igazán nagy mérföldköve nyilvánvalóan 2012. július 2-a, azaz az első sikeres elszámolásforgalmi nap lesz. Ugyanakkor a projekt tovább folytatódik, amíg a jelenlegi BKR-platfomról a forgalom teljes egészében át nem kerül az új rendszerbe. A projekt ennek megfelelően a BKR megszűnéséig, tehát a jelenlegi platform utolsó éles elszámolásforgalmi napjáig tart.

2.13. A napon belüli elszámolás következményei

Az első és legnyilvánvalóbb kedvezményezettje a gyors utalásoknak az a felhasználó ügyfél, akinek azonnali bankközi pénzforgalmi szolgáltatásra van szüksége. Ilyen esetekben a szokásos tranzakciós költség eltörlül a gyorsaságból fakadó üzleti előnyök mellett. Ugyanakkor az elszámolási gyorsaság növelése csak egy határig valós üzleti igény. Ezért a valós idejű rendszerek helyett hatékonyan üzemeltethető egy gyakori elszámolási ciklusokkal működött rendszer is, mint pl. az InterGIRO2.

Jelentős szakmai viták folynak arról, hogy a tárgynapi elszámolás hatására a banki szektor milyen mértékben veszíti el az ezzel kapcsolatos kamatbevételét. Két szélső álláspont létezik. Az egyik szerint a számlavezető lakossági és vállalati ügyfelek hiába kapják meg a pénzüket tárgynap napközben, azzal aznap már semmit sem fognak kezdeni, és így az a gya-

¹⁸ Az ábrázolt elméleti modelltől eltérőek lehetnek az egyes klíringtagoknál eszközölt, tényleges fejlesztések.

korlatilag nulla kamatozású folyószámlákon marad. Azaz a tárgynapi folyószámla-állományok az aznapi tranzakciós volumennel növekedni fognak, és így nem változik a bankszektor nyereségessége.

A másik, a kereskedelmi bankszakemberek álláspontját bemutató elgondolás az, hogy a folyószámla-átlagállományokat a tárgynapi elszámolás nem fogja befolyásolni, azok változatlanok maradnak. Ugyanis a lakosság esetében a jellemző folyószámla-gazdálkodás az, hogy fizetéstől fizetésig élnek. Így hiába érkezik meg a fizetés pl. 5-e helyett 4-én, a lakosság az eddigi – példaként említett – 5-ei fordulónapos havi ciklusról egyből átáll a 4-ei fordulónapos havi ciklusra, s így a folyószámla átlagállománya változatlan marad. A különbség a bevezetés hónapja lesz, amikor a szokásos költési keret egy nappal rövidebb időszakot fog lefedni. Azaz abban a hónapban a lakossági fogyasztás vagy megtakarítás egy kicsivel magasabbnak várható. A vállalati ügyfelek esetében az adatelemzések azt mutatják, hogy a folyószámla-állomány a szokásos pénzforgalom nagyságával/intenzitásával arányos. Azaz a vállalatok annyi pénzt tartanak a folyószámlájukon, amennyi néhány napi átlagos kiadásukat biztonságosan fedezi. Ennek nyilvánvaló következménye, hogy az egy nappal hamarabb jóváírásra kerülő összegek nem fogják megváltoztatni az átlagos folyószámla-állományt, hiszen annak szükséges szintjét az éves pénzforgalom nagysága határozza meg, és nem a több részletből összeálló jóváírások gyorsasága. Azaz sem a lakossági, sem a vállalati átlagos folyószámla-állomány nem fog megváltozni a tárgynapos elszámolás hatására. Másképp fogalmazva, a banki szektor teljes mértékben elveszíti az ún. float-nyereségét.

A napon belüli elszámolás megvalósítása felgyorsítja a tömeges pénzforgalmat. Ez a gazdasági élet szereplői számára alapvetően jó hír, viszont új folyamatokat és kockázatkezelési eljárásokat követel meg a lebonyolítóktól. A korábbi egy munkanapos ciklusok néhány órára rövidülnek, így pl. a pénzmossási és családi tevékenységek kiszűrésre és az azzal összefüggő cselekvésre a korábbi egy nap helyett legfeljebb egy-két óra áll majd rendelkezésre. Továbbá nem szabad elfelejteni, hogy család esetén a gyors lebonyolítás a család érdekeivel is egybeesik, hiszen az elcsalt összeggel azonnal le tudnak lépni. Nemzetközi tapasztalatok alapján biztosak lehetünk abban, hogy a klíringtagok, a klíringház és a jegybank mellett a családok is készülnek erre az új időszakra. Ugyanis két hasonló pénzügyi kultúrájú ország, az Egyesült Államok és Nagy-Britannia összehasonlításakor azt tapasztaltuk, hogy a napon belüli elszámolást nyújtó Nagy-Britanniában tízszer annyi a családi próbálkozás, mint a nem tárgynapi elszámolású USA-ban.¹⁹

A tárgynapiság előnyei közül ki kell emelni azt, hogy nagy projektek és több alvállalkozói szint bevonása esetén ez a fizetési folyamat a korrekt és időben esedékes kifizetés lehetőségét hatékonyan biztosítja. Ugyanekkor meg kell jegyezni: amennyiben a nagyvállalatoknál fennmarad az a gyakorlat, hogy a fizetési tranzakciókat a lehető legutolsó pillanatig elhúzzák, akkor a tárgynapos utalási rendszer pozitív hatásai nem fognak érvényesülni. Azaz a korszerűbb rendszer nem eredményezi az amúgy tökehiányos kisvállalatok gyorsabb pénzhez jutását – miközben megfelelő használat mellett a körbetartozási láncokkal veszélyeztetett iparágakban, illetve forráshiányos gazdasági környezetben a tárgynapi átutalási rendszerek hozzájárulnak a folyamatos és kiszámítható működés fenntartásához (*Milne–Tang* [2005]).

19 MICKEY BOODAEI *Security above all!* című előadása alapján (Finnováció 2011. konferencia, Budapest, 2011. október 27.)

Belga és ausztrál tapasztalatok azt mutatják, hogy a tárgynapos elszámolási rendszerek hatására maguk az üzleti folyamatok is átalakulnak, így az egész gazdaság termelékenysége növekszik. A gyorsabb pénzforgalom hatására nő a felhasználói ügyfélkör elégedettsége, és csökkenek a fizetések teljesítési kockázatai is (nagy részt az említett országokban jellemző csekkes szolgáltatások kiváltása miatt) (*Senechal–Patel* [2008]).

A tárgynapi elszámolások egyik szolgáltatói következménye a díjszabások transzparen-ciája lesz, hiszen ettől kezdve a tranzakciós díjakat önmagukban az átutalások folyamata és költsége alapján határozzák meg. Korábban a díjak meghatározásánál az átutalási időtartam alatti kamatnyereséget, a float bevételt is figyelembe vették. Az elszámolási rendszer megváltozása a bankok között kisebb versenyt is eredményezhet. A verseny termékszinten jelenhet meg a számlavezetési, a tranzakciós és a megtakarítási, betéti piacon, hiszen a gyorsaság, illetve az eltűnő float-lehetőség miatt mindkét területen finomodások várhatók. Végül soron érdemes megemlíteni, hogy az új folyamatokra való átállásnak jelentős banki költségei is vannak, amelyek informatikai fejlesztésekből, a belső folyamatok, szervezet stb. megváltoztatásából származnak. Ezen hatások miatt az átutalási díjak emelése indokolt.

Az elmondottaknak megfelelően a korszerűbbé és fegyelmezettebbé váló üzleti folyamatok erősíthetik a gazdaságot. A sikerességnek feltétele az, hogy a banki ügyfelek a saját és a közösség érdekében jól éljenek ezzel a korszerű elszámolásfoglalmi szolgáltatással.

IRODALOMJEGYZÉK

- BARTHA, L. ([2003.]): Fizetési rendszerek az Európai Unióban, *Európai Füzetek* 53., a Miniszterelnöki Hivatal Kormányzati Stratégiai Elemző Központ és a Külügyminisztérium közös kiadványa, Budapest, http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/36F2EDD9-2E6E-4D53-8468-1CB35DCF0B1D/0/EUF53_fizetesi.pdf
- Fizetési Rendszer Fórum – Szervezeti és Működési Szabályzat
- GIRO Zrt. [2009; 2010]: Éves jelentés
- InterGIRO2: External Interface Specification v2.1 – Külső Interfész Specifikáció
- InterGIRO2: Üzleti kézikönyv
- KOVÁCS, L. [2010]: Az európai pénz- és elszámolásforgalom jövője. Miskolci Egyetem, Miskolc
- MILNE–TANG [2005]: An economic analysis of the potential benefits and dis-benefits of faster payments clearing. London: Office of Fair Trading, May
- MNB [2008]: A Magyar Nemzeti Bank küldetése, jövőképe, értékei és kiemelt stratégiai céljai, MNB, 2008 (2008. 02. 06., http://www.mnb.hu/Root/Dokumentumtar/MNB/A_jegybank/jegybank_strategiaja_20080206.pdf).
- MNB [2010]: A SEPA szabványnak megfelelő belföldi átutalás napközbeni elszámolásának megvalósítása. Országos Projekt Alapító Dokumentum, http://www.mnb.hu/Root/Dokumentumtar/MNB/Penzforgalom/napkozbeni-atutalas-projekt/Projekt_alapito_dokumentum.pdf
- SENECHAL–PATEL [2008]: The economic advantages of real-time payments. United Kingdom: Vocalink, September